

Organisationen Thanapara Swallows väveri i Bangladesh har genom Fair Trade fått möjligheter att expandera sin försäljning av traditionellt hantverk. Design och kvalitet är nyckeln. Men det saknar betydelse om inte konsumenternas intresse för rättvis handel finns.

Raihan Ali, chef för Thanapara Swallows, har sedan 70-talet brottats med frågan hur han ska kunna göra sitt väveris produktion mer attraktiv för den globala marknaden.

Väveriets produktion startade i mitten av 70-talet som ett villkor för att svenska biståndsorganisationen Svalorna skulle ge bistånd till byn. 1971 råkade Thanapara ut för en katastrof i samband med Bangladesh självständighetskrig. Något som skulle påverka väveriet på många sätt.

– Armén från Pakistan kom hit för att tillfångata polisakademien som ligger vid vår by. Vi gick ner till floden där vi trodde vi skulle vara säkra men armén upptäckte oss. De separerade män, kvinnor och barn och dödade sedan alla män som var där. 200 dog. Svalorna gav oss bistånd på villkoret att vi skulle ha egna inkomstgenererande aktiviteter, berättar Raihan.

– Handväveri är traditionellt sett en manlig sysselsättning i Bangladesh men då änkorna var de som fick försörjningsansvar för sina familjer så tränade vi dem i detta yrke.

Tanken var att Thanapara skulle exportera sina produkter till svenska butiker men försäljningen gick inte så bra till en början. Thanapara hade ingen tidigare erfarenhet av internationell handel och hade svårt att producera produkter som passade den västerländska marknaden. Idag är situationen annorlunda. Thanapara exporterar ännu inte till Sverige men däremot till Danmark, Finland, Italien, Spanien, Storbritannien och Japan.

THANAPARAS STÖRSTA UPPKÖPARE ÄR DET brittiska klädföretaget People Tree som kallar sig själva för pionjärer vad gäller Fair Trade och som har stor försäljning på nätet. Grundaren till People Tree, Safia Minney, besöker fabriken i Bangladesh två gånger om året och har då med sig företagets designers som till stor del kommer från Japan.

Hon ser ut som något av ett modelejon när hon i sina högklackade skor kryssar mellan vävstolarna i fabriken, men när samtalet kommer in på klädproduktionen är hon kritisk till västvärldens höga konsumtion av modekläder.

– Framställningen av nytt mode går allt snabbare idag och de som tjänar på detta är de stora företagen, inte producenterna i utvecklingsländerna. Genomsnittet för en ny trend är sex veckor idag. Hur kan Thanapara som producerar handgjorda kläder med en produktionstid på sex månader kunna tävla med detta?, undrar Safia som tycker att modeindustrin inte tar tillvara på den kunskap som finns vad gäller hantverk.

2006 var hon i Sverige på konferensen "Design for prosperity" på Borås Textilhögskola och hon blev imponerad av att se det bevarade väveriet i Borås.

– Jag hade inte insett hur mycket hantverksindustri det verkligen fanns i Europa tidigare. Den utveckling som sker i utvecklingsländerna idag som ersätter människor med maskiner är inte hållbar. Många av dem som förlorar sina jobb i utvecklingsländerna har ingen alternativ försörjning och nedärvda hantverks-

kunskaper går förlorade, säger Safia som menar att Fair Trade handlar om att skapa en ny definition av den fria marknaden.

– People Tree vill öppna människors ögon för hur handel bör se ut om marginaliserade producenter ska kunna delta i marknaden på ett rättvist sätt. Det handlar inte om att driva välgörenhet utan att om att skapa medvetenhet, säger hon.

– Adam Smith ("liberalismens fader") sa att frihandel endast kunde inträffa om det fanns perfekt information. Vi har inte perfekt information idag, vi vet inte hur våra produkter är tillverkade, om producenten har fått skäligt betalt eller ens om de mest basala miljölagarna har respekterats, säger Safia.

Hon menar att man bör satsa på produktion som är hållbar, långsam och kräver många människors insats snarare än mekanisering.

Sree Laksmi Rani, kvalitetsansvarig på Thanparas väveri, är en av de änkorna som började arbeta i fabriken efter massakern i Thanapara. Hon har arbetat på fabriken i 36 år och kan berätta om hur produktionen har utvecklats.

– När jag började arbeta här var vår arbetsplats av bambu och våra beställningar var väldigt små. Nu har vi en byggnad som skyddar mot översvämningar och skolan och daghemmet har förbättrats. Management är nu också skyldiga att visa oss var pengarna går till, det vill säga hur mycket av vinsten som går till vår sjukförsäkring och pension, säger hon.

– Ingen kunde bidra till min familjs försörjning när min man dog så jag var tvungen att klara livet med min fyra döttrar själv. Alla mina döttrar är nu gifta. Min äldsta dotter jobbar på Thanparas tryckeri och en annan av dem är elev på polis-skolan. Jag är så glad att jag kunnat försörja mina döttrar, säger Sree och rätar till sina stora bruna glasögon som hjälper henne när hon ska kvalitetsgranska Thanparas produkter.

I FABRIKEN SITTER KVINNORNA VID vävstolarna på rad. De arbetar snabbt med häftiga rörelser och ljudnivån i lokalen är hög. Monuara Begum som arbetar i väverisektionen berättar att det ibland är svårt att arbeta med ljudet från väveriet men hon tror att detta snart ska förbättras då väveriet ska flytta in i nya och större lokaler. Thanapara har fått japanskt bistånd för att bygga de nya lokaler som är under konstruktion intill väveriet. Monuara har arbetat på Thanapara Swallows i 25 år för att hjälpa sin familj med försörjningen.

– Min man är rikshaförare och tjänar omkring 100 thaka per dag, vilket inte är tillräckligt för vår familj. Min lön hjälper till att lösa vår familjs ekonomiska situation så att vi till exempel kan betala för våra barns utbildning, säger Monuara och tillägger att det dock är svårt att klara sig på lönen när produktionen ligger nere på Thanapara.

Till en början hade Thanapara kollektiva löner men behov av att effektivisera produktionen ledde till att arbetarna i fabriken fått individualiserade löner baserade på hur mycket de producerar. ►

Mode på lika villkor

Till en början hade Thanapara kollektiva löner. Men behov av att effektivisera produktionen ledde till att arbetarna i fabriken fått individualiserade löner baserade på hur mycket de producerar.

– Jag kan tjäna 7 000 thaka under högsäsong men så lite som 3 000 thaka under lågproduktion. Det är svårt att klara sig när vi inte har en stor beställning som ligger inne. För att klara detta tar jag ibland förhandsutbetalning från fabriken, eller så lånar jag pengar utifrån, säger Monura.

Safia på People Tree anser att Fair Trade inte är så mycket annorlunda än att driva ett vanligt företag. Hon menar att varje arbetare måste få ett erkännande för sitt arbete, annars finns det ingen motivation att prestera och vidareutbilda sig.

– Precis som andra företag så är vi tvungna att ständigt effektivisera och individuella löner är en del av detta. Vi vill hjälpa Thanapara med att få upp produktionstempot och ändå kunna producera kläder med kvalitet, säger Safia.

– Men det största arbetet handlar om att öppna marknaden för Fair Trades sätt att bedriva handel. Vi ger alltid förskotts betalning till Thanapara, något som hittills varit helt okänt. Vi förbereder också våra uppköpare, till exempel Topshop, på att vi inte kommer att kunna leverera nya klämlinjer lika snabbt som andra producenter, säger Safia som anser att det ännu inte finns ett hållbart sätt att producera varor, men menar att Fair Trade är ett steg på vägen dit.

RAIHAN ALI ANSER OCKSÅ ATT DET ÄR viktigt för Thanapara att effektiviseras vad gäller produktionstid och kvalitet. Samtidigt kan han

erkänna att detta ibland krockar med organisationens arbetsätt.

– Vi är en organisation som arbetar med sociala frågor, så det är svårt att ändra på det tankesättet. Oavsett förmåga så vill vi inte tacka nej till en kvinna som behöver arbete hos oss för sin

Vi konsumerar motbjudande mängder kläder i dag. – Safia Minney

försörjning. De som börjar arbeta här hos oss blir utbildade genom praktik på väveriet, säger Raihan.

Han menar att det i dagsläget inte är möjligt för honom att exportera till ett företag som inte följer riktlinjerna för Fair Trade. Thanapara levererar idag handgjorda produkter av hög kvalitet, men processen dit är kostsam och tar ofta lång tid.

– **DET ÄR SVÅRT FÖR OSS ATT LEVERERA TILL EN** enbart kommersiell kund då de har mycket höga krav på låga priser och snabba leveranstider. Fairtrade erbjuder till skillnad från enbart kommersiella företag mer stöd till produktionsutveckling och till sociala aktiviteter. De ser inte bara till produkten utan till produktionen som helhet och är mer flexibla för förhandling, tycker Raihan.

Safia på People Tree anser att Fair Trade inte är så mycket annorlunda än att driva ett vanligt företag. Hon menar att varje arbetare måste få ett erkännande för sitt arbete, annars finns ingen motivation att prestera och vidareutbilda sig.

Fair Trade har dock inneburit andra utmaningar för Thanapara. Ekologisk produktion är inget krav för Fair Trade, men då People Tree startade som en miljöorganisation så vill de gärna att Thanaparas produkter ska vara ekologiska.

EKOLOGISK ODLING AV BOMULL FÖREKOMMER ännu inte i Bangladesh. I ett land en fjärdedel så stort som Sverige, men med en befolkning på nästan 150 miljoner, ägnas den största delen av jordbruket åt livsmedel. Användningen av bekämpningsmedel är mer regel än undantag. Erfarenheten av att bedriva ekologiskt odling av bomull är därmed väldigt begränsad. Raihan förklarar: – Om vi ska kunna lyckas med ekologisk odling behöver vi kunna odla bomull i minst fem år på samma land. Det tar minst tre år innan jord som är van vid bekämpningsmedel går att bruka för ekologisk odling. Men det har varit svårt för oss att hitta land som vi kan hyra under en längre tid. I år ska vi pröva med ekologisk odling trots att den jord vi hyrt nyligen har odlats med bekämpningsmedel.

I dagsläget köper Thanapara sin bomull från lokala marknader i Bangladesh.

– Om vi vill ha ekologisk bomull till Thanaparas produktion måste vi köpa den från Indien och det är för dyrt på grund av transportkostnaderna, säger Safia som hoppas på att Thanapara ska kunna odla sin egna ekologiska bomull snart.

Fair Trade håller ofta höga priser och produkterna från People Tree är inget undantag. Men Safia tycker att priserna är rimliga.

– People Tree vill väcka frågan varför kläder är så billiga. Vi konsumerar motbjudande mängder kläder idag. En undersökning jag läste visade att engelsmännen konsumerar kläder motsvarande två stora resväskor per år. Om vi skulle konsumera mindre så är priserna för Fair Trade inte orimliga. Vill man köpa kläder för två resväskor per år så är det kanske inte möjligt att köpa Fair Trade, men den konsumtionen klarar vår planet ändå inte av, säger Safia.

På varje klädesplagg från Thanapara finns en liten etikett där det står "Trade + Aid" vilken informerar kunden om att en viss del av priset går till Thanaparas sociala aktiviteter. På People's Tree hemsida berättar man om massakern i Thanapara. Allt som en del av marknadsföringen för People's Trees kläder.

– Det finns en historia bakom våra kläder och det är det som gör människor intresserade av våra produkter, säger Raihan som hoppas på att snart kunna exportera till Sverige.

Fair Trade handlar till stor del fortfarande om konsumenternas välvilja. Det finns ännu inget globalt lagverk som ställer krav på rimliga arbetsförhållanden. Thanapara får därför hoppas att de kan sälja sina kläder med en berättelse om de svåra villkor som präglar många människors liv i Bangladesh.

**TEXT: Nina Eneroth
FOTO: Nina Eneroth, Henette Wester**